

Ιστορικό

Η τελευταία πρωτεύουσα των Μακεδόνων του Περσέα, πλούσιο λιμάνι της Πιερίας στο βόρειο Αιγαίο, είχε τη μοίρα να ζήσει πολλές πολιορκίες, διεκδικήσεις και τραγικές στιγμές πριν πέσει στα χέρια των Ρωμαίων τον 2^ο αι. πΧΕ. Το 432 την πολιορκήσαν πρώτοι οι Αθηναίοι, αλλά επειδή χρειάζονταν όλο το στρατό τους για την πολιορκία της πιο σπουδαίας Ποτειδαίας, ήρθαν σε συμφωνία με τον Περδίκκα Β', το γιο του Αλέξανδρου Α' Φιλέλληνα κι έλυσαν την πολιορκία, όπως γράφει ο Θουκυδίδης. Φαίνεται πως οι 'έλληνες' κάτοικοι της είχαν ζητήσει την προστασία των Αθηναίων, ενώ οι 'φιλο-Μακεδόνες', που είχαν απο παλιά αναγνωρίσει την κυριαρχία του Αλέξανδρου Α' κι εξασφάλισαν την ανεξαρτησία της πόλης, επιβλήθηκαν.

Το 410/409 πΧΕ η Πύδνα επαναστάτησε κατά του Πιέριου βασιλιά--και Ολυμπιονίκη *ιππικών*--Αρχέλαου, γιοπου του Περδίκκα, ο οποίος ζήτησε τη βοήθεια των Αθηναίων που τον είχαν ήδη κηρύξει *πρόξενο και ευεργέτη* της πόλης τους, επειδή δεν είχε...ανεβάσει την τιμή της ξυλείας που τους προμήθευε απο την περιοχή του Στρυμώνα. Ο Αρχέλαος πολιορκήσε την Πύδνα βοηθούμενος απ' τον Αθηναίο Θηραμένη, αλλά τελικά την κατέλαβε χωρίς αθηναϊκή βοήθεια και κατά το Διόδωρο το Σικελιώτη διέταξε τους κατοίκους της να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να μεταφερθούν μεσόγεια, κάπου 4 χιλιόμετρα. Έτσι η πόλη και το λιμάνι της ήταν υπο τον έλεγχο των Μακεδόνων μέχρι που καταλήφθηκαν πάλι απ' τον αθηναίο στρατηγό Τιμόθεο κατά τη διάρκεια της κρίσης διαδοχής που ξέσπασε στη μακεδονική δυναστεία το 360. Τελικά, τρία χρόνια αργότερα, ο Φίλιππος Β' κατέλαβε την Πύδνα μετά απο μακρόχρονη πολιορκία, στην οποία έχασε το δεξί του μάτι απο βέλος ή πέτρα καταπέλτη...

Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου Γ' το 323 πΧΕ η μητέρα του Ολυμπιάς κι η σύζυγος του Ρωξάνη με το νεαρό παιδί της Αλέξανδρο Δ' κατέφυγαν στην Πύδνα, όπου τις καταδίωξε ο Κάσσανδρος το 316. Όταν παραδόθηκαν στην πολιορκία του, η μεν Ολυμπιάς εκτελέστηκε αμέσως, η δε Ρωξάνη με το παιδάκι της θανατώθηκαν μυστικά, άγνωστο πού και πότε ακριβώς. Η τραγική Πύδνα έμελλε να συνεχίσει τη ζωή της για άλλο ενάμισο αιώνα, γινόμενη τελικά η πρωτεύουσα της Μακεδονίας, μέχρι το 168 πΧΕ, χρονιά του αφανισμού της απο τους Ρωμαίους στην ομώνυμη μάχη...

Η μάχη

Η μάχη της Πύδνας πήρε τ' όνομα της απ' τον Πλούταρχο, που μας έδωσε ακόμα και την ώρα (*γύρω στο δειλινό'-περί δειλίνου*) στην οποία χάθηκε η Μακεδονία--και η Ελλάδα... Όσο για την ημερομηνία, τη μάθαμε απ' τους αστρονόμους πάλι χάρη στον Πλούταρχο, που ανέφερε με κάθε λεπτομέρεια τη σεληνιακή έκλειψη που έγινε την παραμονή της μάχης. Σύμφωνα με τα λόγια του, ο Ρωμαίος στρατηγός Lucius Aemilius Paullus Macedonicus (το τελευταίο επίθετο-*cognomen* του το απέδωσε η σύγκλητος τιμητικά μετά το 168) κατεβαίνοντας απ' τις υπώρειες του Ολύμπου στην ακτή, αντίκρουσε την «*φάλαγγα συντεταγμένην ήδη και συνεστώσαν*» (σ.σ. ίσως διπλή?) των Μακεδόνων, «*...όμως προ της Πύδνης υπομένοντα πειράσθαι μάχης αναγκαίον ήν*». Έτσι, αντί να επιτεθεί ο Αιμίλιος, προτίμησε να σκάψει *χάρακα* (οχύρωμα) και να προσφέρει σπονδές και θυσίες στους θεούς του Ολύμπου με...λατινικά ονόματα, το βράδυ της 21ης Ιουνίου του 168 πΧΕ αλλά και το επόμενο πρωί. Ο Πλούταρχος συμπληρώνει ότι οι πρωινές θυσίες ήταν αφιερωμένες στον Ηρακλή, αλλά ο κακότυχος Ρωμαίος δεν πήρε κανένα ευνοϊκό χρησμό μέχρι το 21ο σφάγιο (!), οπότε οι μάντεις του συμφώνησαν πως θα νικούσε τον Περσέα μόνο αν δεν έσπευδε σε επίθεση, αλλ' αντίθετα αν το...έπαιζε άμυνα (*'αμυνομένοις'*), όπως γίνεται σήμερα στο μπάσκετ!

Ας πάμε πίσω στο χρόνο, για να δούμε πώς ο πανούργος Αιμίλιος, μαζί με το στόλο και τον Σκιπίωνα Νάσικα που ακολουθούσε με 30 νουβιανούς ελέφαντες, είχε ξεκινήσει απ' το Πύθιον, διασχίσει τη δίοδο της Πέτρας και φτάσει στην τελευταία πρωτεύουσα της Μακεδονίας για να υπογράψει το τραγικό τέλος της. Πόσες μέρες κράτησε η ρωμαϊκή εκστρατεία; Πού και πώς έστησε το στρατό, το ιππικό, τους ελέφαντες και το στόλο; Με πió τρόπο νίκησε τη μακεδονική φάλαγγα και τους ακατανίκητους *πεζέταιρους* και *ασθέταιρους* ιππείς του Περσέα; Τέλος, πώς ξεκίνησε και πώς χάθηκε εκείνη η δραματική μάχη ένα δειλινό, πριν 22 αιώνες, ειρωνικά δίπλα στη...γκαντέμικη Μεθώνη, όπως μας θυμίζει ο Στράβων με τη φράση «*εν μιν ...τωι πρό της Πύδνης πεδίωι Ρωμαίοι...εν δε τωι πρό της Μεθώνης πεδίωι γενέσθαι συνέβη Φιλίππωι*;». Όπως μας λένε οι αρχαίες πηγές, ο Αιμίλιος καμάρωνε σε επινίκαιο λόγο του στη Ρώμη πως μέσα σε δυο εβδομάδες απ' την ανάληψη των καθηκόντων του σαν έπαρχος της Θεσσαλίας στο Πύθιον, κατανίκησε τον Περσέα. Για την ακρίβεια, απ' τις 7 ως τις 22 Ιουνίου του 168 πΧΕ. Χασομέρησε *ημέρας μιν πινας* στη Θεσσαλία (Πλούταρχος) για να οργανώσει στρατό και στόλο (σ.σ. ας πούμε ως τις 12 Ιουνίου), έστειλε τον Σκιπίωνα προς Πύθιο, κι ο ίδιος επιτέθηκε για δυο μέρες στη μακεδονική φρουρά που φύλαγε τη δίοδο της Πέτρας. Την τρίτη μέρα έπεσαν και το Πύθιο και η Πέτρα σύμφωνα με τον Λίβιο.

Πώς όμως χάθηκαν τόσο εύκολα, μέσα σε δυο μέρες τα μακεδονικά φρούρια, ιδίως η δύσβατη Πέτρα, όπου είχε...σκοντάψει ακόμα κι ο Ξέρξης κάπου ένα μήνα ψάχνοντας εκεί το πέρασμα του Ολύμπου τέσσερις αιώνες πρωύτερα; Οι πηγές διαφωνούν στο σημείο αυτό, αν δηλαδή φυλάγονταν καλά η Πέτρα κι απο πόσους. Ο Ζωναράς υποστηρίζει ότι η Πέτρα διέθετε *ελαχίστην φρουράν*, ενώ ο Πλούταρχος ότι η δίοδος ήταν αφύλακτη, αλλά μόλις ο Περσέας έμαθε απο ένα λιποτάκτη Κρητικό (!) τα της επίθεσης των Ρωμαίων, έστειλε 12.000 άνδρες στα υψίπεδα (*κατά τας υπερβολάς*) της Πέτρας, που πολέμησαν γενναία τους 8.320 άνδρες του Σκιπίωνα αλλά δυστυχώς ηττήθηκαν. Οι κάπως μέτριοι 'πολεμικοί αναποκριτές' Σκιπίων και Πολύβιος έφτασαν στο σημείο να γράψουν πως οι έλληνες φρουροί πιάστηκαν στον ύπνο, αλλά τους διόρθωσε ο καλός Ζωναράς λέγοντας πως οι Ρωμαίοι κατέλαβαν τα υψώματα και πέρασαν τη δίοδο της Πέτρας γιατί ξεφυγαν της προσοχής των λίγων φρουρών της νύχτας, αλλά και με τη μεγάλη τους δύναμη μαζί με ταχύτητα (*καταληφθέντων των άκρων νυκτός προς τα όρη ώρμησε και πη μιν λαθών πη δε βιασάμενος υπερέβαλεν αυτά*). Πάντως αυτό που έχει σημασία είναι πως οι φρουρές στο Πύθιο--που φυλάγονταν απο κάποιο Μίλωνα--αλλά και του Πυθίου, έπεσαν στις 14 Ιουνίου κι έτσι ο δρόμος προς την παραλιακή Πύδνα άνοιξε, όπως τουλάχιστο καμάρωνε ο Σκιπίων σ' ένα γράμμα που έστειλε στη Ρώμη.

Κατά το Διόδωρο η Πύδνα ήταν καλά οχυρωμένη πόλη-λιμένας, που χτίστηκε απ' τους κατοίκους της βόρειας Πιερίας. Ο Αρχέλαος, που μεταξύ άλλων κέρδισε κότινο στην Ολυμπία με νίκη στο *τέθριππον* το 408 πΧΕ αλλά και στους Δελφούς, είχε μεταφέρει την Πύδνα 4 χλμ μεσόγεια, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Γύρω στα 360 πΧΕ η πόλη έγινε πάλι ανεξάρτητη, ώσπου να την καταλάβει ο Φίλιππος το 356, χάνοντας το δεξί του μάτι απο βέλος ή πέτρα καταπέλτη στη πολιορκία της γειτονικής Μεθώνης. Ο Κάσσανδρος την οχύρωσε το 317-316, χτίζοντας μακρύ τείχος στις πλαγιές που χωρίζουν την ακτή κοντά στο σημερινό ξενοδοχείο 'Αχιλλειον', και αυτή της εκβολής του ποταμού που αργότερα ονομάστηκε Καρανάτς. Περίπου εκεί πρέπει να έφτασε ο υπερεξηντάχρονος (γεν. το 229 πΧΕ) Αιμίλιος το πρωί της 15ης Ιουνίου και έστησε στρατόπεδο, λέει ο Λίβιος (*propius mare ad Pydnam*).

Όσο για τα μαντάτα για την πτώση της Πέτρας, έφτασαν στον Περσέα, που ανέμενε τον Αιμίλιο 5 ρωμαϊκά μίλια ανατολικά του Δίου, όπου είχε άφθονο χόρτο και νερό για το ιππικό του, και ισχυρή οχύρωση της ιερής πόλης των Μακεδόνων. Φοβούμενος το ρωμαϊκό στόλο που έπλεε προς Πύδνα και το Σκιπίωνα που έρχονταν απο πίσω, λέει ο Πλούταρχος, ο Περσέας έκανε ίσως κακή εκτίμηση, μεταφέροντας το στρατόπεδο του προς τα πίσω, στην παράλια Πύδνα (*ή και την Πύδνα προκατάσχη, και γαρ το ναυτικόν άμα των Ρωμαίων παρέπλεε...ήγεν οπίσω*). Η μεταφορά του στρατοπέδου μάλλον έγινε βιαστικά τη νύχτα της 14ης Ιουνίου, αφού το ιππικό του Περσέα έπρεπε να καλύψει τα 30 χλμ Δίου-Πύδνας και να το ξαναστήσει κάπου 2 χλμ. απ' το τείχος της Πύδνας.

Το επόμενο πρωί ενώθηκαν οι δυνάμεις των Σκιπίωνα-Αιμίλιου και προχώρησαν παραλιακά, χωρίς να επιτεθούν στον Περσέα. Γιατί όμως οι ρωμαίοι δεν επιτέθηκαν αμέσως? Ο Λίβιος λέει πως...είχε υπερβολική ζέση στο καταμεσήμερο, κι έτσι ο Αιμίλιος δεν ήθελε να ρίξει στη μάχη κουρασμένους λεγεωνάριους, ελέφαντες και άλογα ενάντια στην ξεκούραστη φάλαγγα του Περσέα. Ο Πλούταρχος τον διαψεύδει με αληθοφανή στοιχεία, λέγοντας ότι 'πάγωσε' κυριολεκτικά ο Αιμίλιος όταν είδε τη φάλαγγα 'συντεταγμένην και συνεστύσαν' με ασπίδες και θώρακες να λάμπουν στο θερινό ήλιο και δη 'διπλή στη μέση', συμπληρώνει ο Frontinus (*phalangem duplicum*). Τούτο σημαίνει πως οι 20.000 σαρισσοφόροι του Περσέα, συντεταγμένοι σε βάθος 32 αντί 16 ανδρών κάθε σειράς, έπιαναν κάπου 600 μέτρα μήκος, άρα...έπιαναν τόπο και προκαλούσαν τρόμο. Ο Ζωναράς είναι ο πιο αντικειμενικός όλων και βάζει τα πράγματα στη θέση τους, λέγοντας πως κι ο ίδιος ο Αιμίλιος έφτασε μπροστά στην Πύδνα αλλά οι δυο αντίπαλοι δεν ξεκίνησαν αμέσως τη μάχη, αλλά 'διέτριψαν ουκ ολίγας ημέρας'.

Κατά τον έξοχο μελετητή της μακεδονικής ιστορίας NGL Hammond, η εξιστόρηση του Ζωναρά είναι η πιο αληθοφανής, αφού ο Αιμίλιος χρειαζόνταν χρόνο για ανεφοδιασμό κι έστειλε στρατιώτες να βρουν ξύλα και σανό στα γειτονικά χωράφια, όπως γράφει ο Λίβιος. Άλλωστε κι ο Περσέας έπρεπε ν' αλλάξει τακτική βλέποντας το ρωμαϊκό στρατό με τους ελέφαντες--και το στόλο να περιπλέει στα νώτα του. Έτσι πιστεύεται ότι μεταξύ 16 και 21 Ιουνίου, ο μεν Αιμίλιος ανεφοδιάζονταν κι έσκαβε αμυντικό χάρακα, ο δε Περσέας παρέτασε φάλαγγα και ιππικό μεταξύ των Ρωμαίων και της οχυρωμένης Πύδνας, εφοδιάζονταν απ' αυτή και περίμενε την επίθεση τους. Εδώ βρίσκεται ίσως το λάθος του Περσέα. Πρώτον, έστησε το στρατό του στην πεδιάδα 'κάτω' απ' το ρωμαϊκό, κι επι πλέον έχοντας το στόλο πίσω του. Δεύτερον, φρόντισε με βιαστικά μέτρα να εκπαιδεύσει τ' άλογα να μη φοβηθούν τους ελέφαντες και μοίρασε αγκαθωτούς θώρακες στο πεζικό, όπως σημειώνει ο Ζωναράς, αλλά δεν εφάρμοσε το τέχνασμα του Αλέξανδρου, που έβαλε τους φαλαγγίτες να κάνουν εκκωφαντικό θόρυβο χτυπώντας τις ασπίδες με τα δόρατα, με αποτέλεσμα να πανικοβάλουν τις στρατιές ελεφάντων του Πύρου. Φαίνεται πως ο γενναίος Περσέας δεν διάβασε προσεχτικά τις πολεμικές τακτικές του μέγιστου στρατηγού όλων των εποχών...

Ο χάρτης της μάχης που πρότεινε ο Hammond το 1984 (Εικ. 1) εκφράζει την άποψη του για την τοποθεσία της μάχης και την παράταξη των δυο στρατών μέχρι τη νύχτα της έκλειψης, την 21η Ιουνίου του 168 πΧΕ. Υπάρχουν βέβαια κι άλλες υποθέσεις σύγχρονων ερευνητών, ελλήνων και ξένων, που τοποθετούν τη μάχη νοτιότερα, στην περιοχή βορείως του σημερινού Κορινού (Εικ. 2). Εκείνο που δεν δείχνει κανείς χάρτης είναι η αφορμή για το έναυσμα της, κι εδώ ακριβώς είναι το παράλογο της υπόθεσης. Οι Λίβιος και Ζωναράς το έριξαν στην τύχη (LXLIV.40.3: *Neutron imperatorum volente Fortuna*. 9.23: συμβάν τι κατά τύχην). Ο Πλούταρχος απ' την άλλη μεριά, θέλει τον πανούργο Αιμίλιο να σκηνοθετεί κάποιο 'άτυχημα' ίππου. Περίμενε, λέει, μέχρι να πέσει ο ήλιος το δειλινό της 22ας Ιουνίου, για να μη τον έχει στα μάτια ο στρατός του, αφού δύνει πίσω απ' τα Πιέρια όρη, και έστειλε ένα αχαλίνωτο άλογο ανάμεσα στους δυο στρατούς, πράγμα που έκανε να ξεσπάσει η μάχη (του Αιμιλίου τεχνάζοντος...αχαλίνων ίππον εξελάσαντος).

Ο Λίβιος συμφωνεί κάπως, όχι όμως στο είδος αλόγου, που το θέλει άλογο φόρτου που ξέφυγε κατά λάθος την ώρα που του γίνονταν δερματοκομία! Άλλοι ιστορικοί, με τους οποίους τείνω να συμφωνήσω, υποστηρίζουν πως η μάχη άναψε απο κάτι Θράκες ιππείς του Περσέα, οι οποίοι επιτέθηκαν σε Ρωμαίους που έκοβαν χόρτα (ίσως για να ταϊσουν τ' άλογα) και μάλιστα πως ο διοικητής των Θρακών λέγονταν Αλέξανδρος! Πάντως άσχετα αν η αιτία έναρξης της μάχης ήταν ίππος φόρτου, ίππος πολεμικός, ημίονος φόρτου, ή οι ίδιοι οι Θράκες, είναι απίθανο να είχε σκηνοθετήσει το επεισόδιο ο ίδιος ο Αιμίλιος. Μάλλον οι συγκυρίες ήταν άτυχες για την ιστορία της Μακεδονίας--και της υπόλοιπης Ελλάδος...

Όσο για το πού ακριβώς ξέφυγε το μοιραίο ζώο δεν το ξεκαθαρίζει ο Πλούταρχος αλλά ο Λίβιος και δη με λεπτομέρεια, δηλ. στο 'όχι τόσο μεγάλο' ποτάμι, που ήταν πιο κοντά στο μακεδονικό στρατό, απ' όπου και οι δυο στρατοί έπιαιναν νερό προστατευόμενοι απο φρουρές στην κάθε όχθη... κι ενώ όλα ήταν ήσυχα, ένα (ρωμαϊκό;) μουλάρι ή ίππος φόρτου ξέφυγε κατά τις 3 το απόγευμα και πέρασε στην αντίπερα όχθη.

Τρεις οπλίτες το κυνήγησαν στο νερό που έφτανε στα γόνατα τους, δυο Θράκες μάλιστα (μισθοφόροι του Περσέα) το τραβούσαν προς τη δική τους όχθη. Τους ακολούθησαν όμως μερικοί Ρωμαίοι, που σκότωσαν τον ένα οπλίτη, συνέλαβαν αυτοί το μουλάρι και το πήγαν στο δικό τους στρατόπεδο. Υπήρχαν, λέει ο Λίβιος, 800 Θράκες που φύλαγαν την όχθη, μερικοί δε απ' αυτούς εξαγριώθηκαν όταν είδαν τον πατριώτη τους να φονεύεται μπροστά στα μάτια τους. Έτσι πέρασαν το ποτάμι κυνηγώντας τους Ρωμαίους που τον σκότωσαν και σιγά-σιγά ενώθηκαν κι άλλοι οπλίτες και ρωμαίοι και έλληνες με αποτέλεσμα ν' ανάψουν οι πολεμικές αψιμαχίες.

Το πιθανό ποτάμι δεν έχει νερό σήμερα κι είναι ίσως ο Αίσων, που κράτησε το όνομα του ως το 1927 αλλά μετονομάστηκε σε Μαυρονέρι απο μια ανόητη μεταγλώττιση του σλαβικού όρου 'Τσέρνα Βόντα'... Άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν πως το ποτάμι δεν ήταν ο Αίσων γιατί βρίσκεται πολύ νότια, αλλά ο βορειότερος Άγιος Δημήτριος. Αυτό που έχει σημασία είναι πως και αυτό και ο αρχαίος Λεύκος (σημερ. Άγιος Γεώργιος) βάφτηκαν κόκκινα με το αίμα των Μακεδόνων, σύμφωνα με τον Πλούταρχο. Σ' αυτή την...άλογη μάχη που άρχισε με μια συμπλοκή έσπευσαν πρώτοι οι 800 Θράκες υπο τον Αλέξανδρο εναντίον των 700 Λιγούριων. Σταδιακά όλοι οι στρατιώτες μπήκαν στο χορό, κι έτσι γενικεύτηκε η αψιμαχία (σάλωι και κινήματι των στρατοπέδων), που αντιλήφθηκε πρώτος ο Αιμίλιος, ύστερα ο Σκιπίων 'εξιππασάμενος', και τελικά οι Ρωμαίοι λεγεωνάριοι και Μακεδόνες φαλαγγίτες 'ήρθαν στα χέρια' (πάντας όσον ούπω τους πολεμίους εν χερσίν όντας). Με ποιά κριβώς διάταξη πολέμησαν οι στρατοί του Περσέα και του Αιμίλιου στην τελική σύρραξη είναι αρκετά γνωστό, όπως δείχνουν οι χάρτες αυτού του άρθρου. Ο Περσέας έστισε 4.000 Μακεδόνες και Οδρύσιους ιππείς στο αριστερό και δεξιό κέρασ και ο ίδιος τοποθετήθηκε στο δεξιό (βόρειο) κέρασ, προ της Πύδνας. Είχε ακόμα ένα άγημα 3.000 ανδρών, 40.000 οπλίτες και φάλαγγα 20.000 ανδρών στο μέσον της παράταξης. Ο Αιμίλιος έβαλε τους ελέφαντες του Σκιπίωνα στο δεξιό κέρασ, δυο λεγεώνες στο μέσον μαζί με συμμαχικό ιππικό κι ελαφρύ πεζικό, και είναι άγνωστον ποιούς παρέταξε στο αριστερό κέρασ απέναντι στον Περσέα. Αν όπως λέει ο Πλούταρχος ο στρατός του ήταν μικρότερος σε αριθμό ανδρών, τότε μάλλον διέθετε 40.000 καθώς και τους ελέφαντες, που ήταν τα...τάνκς εκείνης της εποχής.

Όπως συνήθως, η μακεδονική φάλαγγα επιτέθηκε πρώτη, και με τις 20.000 σάρισσες της διέλυσε το ελαφρύ πεζικό των Ρωμαίων που βρίσκονταν απέναντι, διαπερνώντας ασπίδες και κορμιά. Οι λοιποί υποχώρησαν κι ο Αιμίλιος πέρασε δυο λεγεώνες μπροστά, κλασικό κόλπο για να προκαλέσει την προέλαση της φάλαγγας προς τους λόφους. Σαν το κύμα που σκάει ανώμαλα στα βράχια, η φάλαγγα δεν κατάφερε να διατηρήσει τη συνοχή της κι έσπασε σε πολλά κομμάτια. Τότε...πλάκωσαν οι ελέφαντες στην κατηφόρα που βοηθούσε την ταχύτητα τους, μαζί και το ρωμαϊκό ιππικό. Το μακεδονικό ιππικό δεν κατάφερε φυσικά να τα βάλει μ' ελέφαντες και άλογα συγχρόνως κι έτσι υποχώρησε πίσω και δεξιά προς την Πύδνα, εκεί όπου βρίσκονταν ο βασιλιάς τους. Οι Ρωμαίοι ιππείς επιτέθηκαν και θέρισαν τη διαλυμένη φάλαγγα που έπεσε μέχρι ενός. Όσο για τον Περσέα, όταν είδε τη φάλαγγα του να χάνεται ανάμεσα στο ρωμαϊκό στρατό και στόλο (που βομβάρδιζε με μολυβένιες σφαίρες καταπέλτη), κάλπασε προς τον Λεύκο μαζί με όλο το μακεδονικό ιππικό και τον βασιλιά Κότυ με τους Οδρύσιους ιππείς του και χάθηκε μέσα στα δάση της βόρειας Πιερίας απο μια κρυφή στρατιωτική ατραπό με κατεύθυνση την Πέλλα, όπως περιγράφει ο Λίβιος.

Η όλη υπόθεση δεν κράτησε πάνω απο μια ώρα, μας λέει ο Πλούταρχος. Οι Ρωμαίοι, όσο έφεγγε η μέρα, κυνήγησαν τους Μακεδόνες για κάπου 120 στάδια (23 χιλιόμετρα), χωρίς όμως να καταφέρουν να εντοπίσουν τον Περσέα. Η Πύδνα έπεσε και οι λόφοι της βόρειας Πιερικής ακτής, μαζί κι η θάλασσα και τα ποτάμια της γέμισαν με νεκρά κορμιά παλικαριών. Όσοι μακεδόνες έπεσαν στη θάλασσα για να σωθούν θανατώνονταν απ' τους ρωμαίους στα πλοιάρια του στόλου, κι όσοι κολυμπούσαν πίσω στην ακτή για να σωθούν, ποδοπατούνταν απ' τους εξαγριωμένους ελέφαντες...Το πρωί της άλλης ημέρας, όταν οι Ρωμαίοι διέσχισαν το Λεύκο και λεηλάτησαν την Πύδνα με διαταγή του Αιμίλιου, τα νερά του ποταμού ήταν ανάκατα με αίμα κατά τον Πλούταρχο. Υπολογίζεται πως περίπου 20.000 Μακεδόνες έπεσαν στη μοιραία μάχη, 6.000 που κατέφυγαν στην πόλη της Πύδνας έπεσαν κι αυτοί στα αιμοσταγή χέρια των Ρωμαίων και 5.000 πιάστηκαν αιχμάλωτοι για να πουληθούν αργότερα σαν σκλάβοι...Απο τους Ρωμαίους σκοτώθηκαν μόνο 80 ως 100 άνδρες, σύμφωνα με μαρτυρίες των ιστορικών Posidonius και Scirius Nasica που έφερε στο φως ο Nicolas Hammond.

